

SAVAT

Gümüş üzerine yapılan
karakalem görünüşlü nakış.

Arapça *sevâd* kelimesinden gelir. *Sevâd* "karartı, siyahlık" demektir. Kuyumculukta, gümüş üzerine çizilmiş bir desenin çelik kalemle oyulduktan sonra savat denilen bir eriyiğin oyuklara doldurulmasıyla yapılan süslemeye verilen isim olup kalemkârlık sanatı terimlerindenidir. Savatın tarihi hakkında yaşayan ustaların sözlü anlatımlarından başka bilgi kaynağı bulunmamaktadır. Geçmişte Dağıstan bölgesindeki Türk boylarının, özellikle Kumuk Türkleri'nin yaşadığı Kubaçi köyünün savat sanatının önemli merkezlerinden olduğu ve günümüzde de bu sanatın sürdürüldüğü bilinmektedir. Anadolu'da I. Dünya Savaşı'ndan önce yaklaşık 400 sanatkârın çalıştığı 120 atölyesiyle Van, Bitlis, Sivas, Erzincan, Eskişehir, Kula, Trabzon ve Samsun gibi şehirlerde savat sanatının yapıldığı, zarif eserlerin üretildiği ve çok ilgi gördüğü, Avrupa'ya ve bilhassa Fransa'ya ihraç edildiği belirtilmektedir.

Savat, kalemkârlık ve savat eriyiğinin hazırlanması ve uygulanması olmak üzere iki aşamalıdır. Dövücü ve biçimlendirici ustalar eliyle hazırlanmış gümüş eşyaya uygulanacak desenler kâğıda veya doğrudan gümüş eser üzerine kurşun yahut sabit kalemle manzara, arma, istif yazı, çiçek demetleri biçiminde tasarlanır ve çizilir. Daha sonra kalemkâr tarafından ucu sivri, keskin çelik kalemle çizgiler üzerinde kanal açılır. Bu işlemde Van işi ince kalem ve Kafkas işi derin kalem olmak üzere iki üslup görülür. İnce kalemle zarif, derin kalemle sade ve dayanıklı eserler ortaya konulmuştur. Esasen bu uygulamalar eserin özelliğinden ortaya çıkmıştır. At koşumla-

rı, Kafkas kemerleri, tepelikler, barutluk, hançer kınları ve kabzaları gibi dayanıklı eserler Kafkas kalemliyle; tütün tabakası, fincan zarfı, sigara ağızlığı, kamçı, muska, hamaylı gibi eserler de ince astar gümüş üzerine Van kalemli tekniğiyle yapılmıştır. Bu yöntem gravür sanatındaki uygulamaya benzerle beraber gravür düz yüzey, savat ise her türlü geometrik biçim üzerinde uygulanması bakımından daha zor bir sanattır.

Savatın ikinci aşaması savat eriyiğinin hazırlanmasıdır. Önce ocak üzerinde bulunan bir pota içine bir ölçü gümüş ve dört ölçü bakır konarak eritilir. Bu eriyik içine dört ölçü kurşun ilâve edilir. Ardından koyu gri bir renk alana kadar kükürt katılır. Daha sonra bu karışım bir kaba boşaltılarak soğumaya bırakılır. Soğuyup katılmış olan karışım, demir üzerinde çekiçle dövülerek küçük parçacıklar haline getirildikten sonra demir bir havana aktarılır, ardından toz haline getirilinceye kadar dövrülür. Tülbent veya ince elekten geçirildikten sonra işin durumuna veya ustanın tavrına göre hazırlanmış olan savat ya toz halinde (ekme savat) ya da tenekâr ile (boraks) karıştırılarak çamur durumuna getirilip boşluklara doldurularak (sürme savat) kullanılır. Eser üzerine önceden açılmış olan kalem kanallarına ekilen veya sürülen savat ocak ateşine tutularak yeniden eriyip boşlukları doldurması sağlanır. Açılmış kanallara dolan savat tekrar soğumaya bırakılır. Soğuyan ve âdetâ zeminle bütünlüşen savatın çok ince eğeler ve su zımparasıyla tesviyesi yapılır. Tesviyeden sonra cilâlanarak iş tamamlanır.

BİBLİYOGRAFYA :

Nureddin Rüştü Büngül, *Eski Eserler Ansiklopedisi*, İstanbul 1939, s. 204; Pakalın, III, 131; SA, IV, 1770.

MEHMET ZEKİ KUŞOĞLU

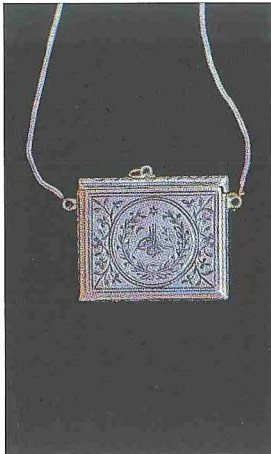
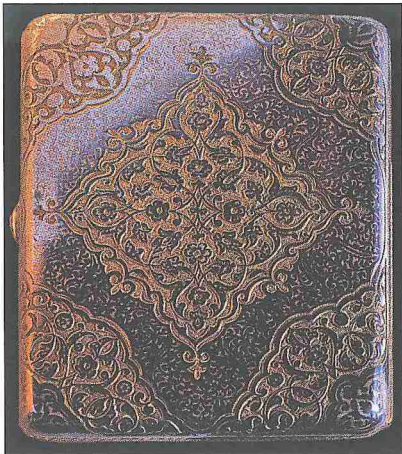
SÂVÎ, Ahmed b. Muhammed
(أحمد بن محمد الساوي)

Ahmed b. Muhammed
es-Sâvî el-Mâlikî el-Halvetî
(ö. 1241/1825)

Halvetiyye'den Derdîriyye tarikatının
Sâviyye kolunun kurucusu
Mısırlı mutasavvif ve fakih.

1175'te (1761) Mısır'ın Garbiye bölgesindeki Sâülhacer köyünde doğdu. Hayatı hakkındaki bilgiler, beş Sâviyye müntesibi tarafından yazılan *Nûrû'l-vüdde fî menâkıbi ve kerâmâti 'umdeti'l-evliyâ' Seyyidi Ahmed eş-Şâvî* adlı menâkıbnâmeyle dayanmaktadır. Babasının soyu Muhammed b. Hanefiyye vasıtasıyla Hz. Ali'ye ulaşır. Annesi Buharalı seyyid bir ailenin kızıdır. Sâvî ilk dinî eğitimini babasından aldı, Kur'an'ı ezberledi. 1187'de (1773) Kahire'ye gidip öğrenimini Ezher'de sürdürdü. Ardından Halvetî-Hifniyye tarikatının Derdîriyye kolunun kurucusu Ahmed ed-Derdîr'e intisap etti. Ezher'de sonraları Mısır müftüsü olan mürşidi Ahmed ed-Derdîr ile başta Şâzeliyye olmak üzere birçok tarikattan kendisine icâzet veren el-Emîrû'l-Kebîr es-Sünbâvî ve Muhammed Arefe ed-Desûkî'den Mâlikî fihri okudu. Şâfiî fihri Mısır'ın işgali esnasında Fransızlar tarafından kurulan Kahire'deki divanın üyesi ve Halvetî-Hifniyye şeyhi Abdullah eş-Şerkâvî, Şeyh Hifnî'nin müridi Süleyman el-Cemel ve Şeyh el-Cennâdî'den tahsil etti. 1201 (1786-87) yılında seyrû sülûkünü tamamlayıp hilâfet aldı. Sâvî, irşad faaliyetinde bulunduğu yıllarda bir yandan da Ezher'de ve Hz. Hüseyin Camii'nde belâgat, fıkıh ve akaid dersleri verdi. 1793, 1817 ve 1825 yıllarında hacca gitti. Son haccı sırasında, ictihad kapısının açık olduğunu savunan İdrîsiyye tarikatının pîri Ahmed b. İdrîs ile ona muhalefet eden muhafazakâr Mekke ulemâsı arasında meydana gelen tartışmalarda Mekke ulemâsı yanında yer aldı. Hayatının büyük bir kısmını şeyhi Ahmed ed-Derdîr'in eserlerine şerh ve hâşiyeye yazmakla geçiren Ahmed es-Sâvî 7 Muharrem 1241'de (22 Ağustos 1825) Medine'de vefat etti ve Bakî Mezarlığı'na defnedildi.

Ahmed es-Sâvî'nin tarikat silsilesi Ahmed ed-Derdîr, Şeyh Hifnî ve Kutbüddin el-Bekrî vasıtasıyla Halvetiyye'nin Şâbâniyye-Karabaşîyye koluna ulaşır (bk. SÂVİYYE). Halvetiyye'nin yanında Şâzeliyye ve Kâdiriyye icâzetleri de vardır. Şâzeli icâzetini Abdülvehhâb el-Affî'nin halifesi Şeyh Abdurrahman b. Süleyman el-Gureynî ile

Savat
teknikiyle
yapılmış
bir tütün
tabakası ile
hamaylı
(M. Zeki Kuşoğlu
koleksiyonu)